

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΛΗΡΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΣ

Τοῦ Καθηγητοῦ κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Α. ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ

1. Εἰσαγωγή

Σημαντικά στοιχεία καὶ γεγονότα τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς, ὡς καὶ τάσεις καὶ προσανατολισμοὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἰδεολογίας εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα, κατὰ τὰ τελευταῖα τεσσαράκοντα ἔτη, τὴν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως εἰς τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρου οἰκονομίας. Τὸ γεγονός τῆς τεραστίας ἀυξήσεως τῆς συμμετοχῆς τοῦ δημοσίου τομέως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν διεμόρφωσε τὸν τύπον τῆς μικτῆς οἰκονομίας καὶ συνεφιλίωσε κεφαλαιοκρατικὰς μὲ κοινωνιστικὰς ἀντιλήψεις εἰς ἓνα κόσμον συνεχῶς ἐξελισσόμενον καὶ παρουσιάζοντα ποικιλίαν ἀποχρώσεων : τάσεις ἰδεολογικῶν ἐνοποιήσεων, ἀντιφάσεων, συμβιβασμῶν, συνθέσεων, ἀντιθέσεων, κατανοήσεως, συγκρούσεων καὶ... παρακρούσεων.

Ἡ δρᾶσις τοῦ δημοσίου τομέως ἐκδηλοῦται εἰς ποικιλίαν θεσμῶν καὶ οἰκονομικῶν καταστάσεων, σημαντικώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ὁ κρατικὸς προϋπολογισμός. Ὁ προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖ ὄργανον ἀσκήσεως τῆς καλουμένης δημοσιονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν ἀποφάσεων, ἀρχῶν καὶ μέτρων, ἅτινα ἀποσκοποῦν εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ὕψους καὶ τῆς διαρθρώσεως τῶν κρατικῶν δαπανῶν καὶ ἐσόδων. Ἡ ἄσκησις τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς πολιτικῆς, τμῆμα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, τῆς σταθερότητος τῶν τιμῶν, τῆς ἰσορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ τῆς σταθερᾶς οἰκονομικῆς προόδου. Μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν εἶναι ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ, ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ἡ συναλλαγματικὴ πολιτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τιμῶν - εἰσοδημάτων. Ἡ ταυτόχρονος ἐπίτευξις τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν ἢ στόχων εἶναι πρακτικῶς λίαν δυσχερῆς ἢ καὶ ἀνέφικτος, λόγῳ τῆς λειτουργικῆς συγκρούσεως, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ τούτων. Ἐν τούτοις θεωρητικῶς εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις πολλαπλῶν στόχων, ἢ ἄλλως ἐξευρέσεως λύσεως εἰς τὸ πρόβλημα, ἐὰν αἱ

παράμετροι είναι ίσαι εις αριθμόν πρὸς τοὺς ἀγνώστους *, ἢ ἄλλως εἰπεῖν, τὰ μέσα είναι ὅσα και οἱ σκοποί. Αὕτη είναι ἡ ἀρχὴ τοῦ Tinbergen**. Ἡ ἀρχὴ ὅμως αὕτη δὲν ἐξασφαλίζει τὰς ἐπιδιώξεις τῆς κοινωνίας καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρίστην λύσιν. Θὰ πρέπει ἕκαστον μέσον (πολιτικὴ) νὰ χρησιμοποιηθῆται πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ στόχου ἐκείνου εις ὃν τοῦτο ἀποδίδει περισσότερον. Αὕτη είναι ἡ ἀρχὴ τοῦ Mundell***.

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω ἡ ταυτόχρονος ἐπίτευξις πολλαπλῶν στόχων είναι δυσχερής. Ἡ μείωσις ὅμως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στόχων καθιστᾷ τὸ πρόβλημα ὀλιγώτερον δυσχερές. Οὕτως, εις περίπτωσιν ἐπιδιώξεως διδύμου στόχου είναι δυνατόν νὰ ἀκολουθηθοῦν δύο μέθοδοι. Ἡ πρώτη και πρακτικὴ είναι ἡ τῶν σταθερῶν στόχων (fixed - targets), ἔναντι τῶν ὁποίων χρησιμοποιοῦνται ἰσάριθμα μέσα σκοπεύσεως (Tinbergen). Ἐὰν τὸ δίδυμον είναι : σταθερότης τιμῶν (ἔστω 3% ἐτησία αὐξήσις) και πλήρης ἀπασχόλησις (ἔστω 5% ἀνεργία), τότε θὰ χρησιμοποιηθοῦν δύο μέσα : ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ και ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ. Ἡ πρώτη διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ πρώτου στόχου και ἡ δευτέρα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ δευτέρου, τῆς τοιαύτης κατανομῆς οὔσης τῆς καταλληλοτέρας (Mundell). Ἡ ἐπίτευξις ὅμως τοῦ σταθεροῦ διδύμου στόχου 3% και 5% δὲν είναι δυνατόν, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται δεσμός εις τὸ σύστημα. Ὁ δεσμός οὗτος είναι ἡ σταθερὰ ἀνταγωνιστικὴ σχέσις μεταξύ ποσοστοῦ πληθωρισμοῦ και ποσοστῶν ἀπασχολήσεως, δυναμένη νὰ διατυπωθῆ διὰ μιᾶς καμπύλης ἀρνητικῆς κλίσεως. Συνεπῶς, είναι πιθανόν ἡ συντεταγμένη (3%, 5%) νὰ μὴ ἀποτελῆ σημεῖον τῆς καμπύλης. Δύναται ὅμως διὰ τῆς παραμετρικῆς μεταβολῆς τῆς καμπύλης νὰ ἐπιτευχθῆ ὁ σταθερὸς δίδυμος στόχος. Ἡ παραμετρικὴ μεταβολὴ τῆς καμπύλης θὰ ἀπαιτήσῃ κατάλληλον πολιτικὴν πρὸς τοῦτο ἐκτὸς τῆς νομισματικῆς και δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ὡς ἡ πολιτικὴ τιμῶν - εἰσοδήματων. Τοῦτο ὅμως θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ρῆξιν τοῦ ὑφισταμένου εις τὸ σύστημα δεσμοῦ. Συνεπῶς ὑφισταμένου τοῦ δεσμοῦ, ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ θὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἐπιτύχῃ οὐχὶ τὸν σταθερὸν δίδυμον στόχον (3%, 5%), ἀλλὰ τὸν καλλίτερον δυνατόν, συμφώνως πρὸς τὰς προτιμήσεις τῆς κοινωνίας. Αὕτη είναι ἡ μέθοδος τῆς οἰκονομικῆς ἀριστεύσεως (Theil)****, ὡς ἀκριβῶς ἐφαρμόζεται εις τὰ προβλήματα ἐπιλογῆς τοῦ καταναλωτοῦ τῆς μικροοικονομικῆς ἀναλύσεως.

2. Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ και τὰ λοιπὰ μέσα οἰκονομικῆς πολιτικῆς

Εἰς τὴν παραδοσιακὴν οἰκονομικὴν σκέψιν ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ ἦτο τὸ

* Βλ. Bent Hansen, *The Economic Theory of Fiscal Policy*, London, 1958, (Κεφάλαιον D).

** Jan Tinbergen, *On the Theory of Economic Policy*, North - Holland, Amsterdam, 1952.

*** R. A. Mundell, «The Appropriate Use of Monetary and Fiscal Policy for Internal and External Stability», I.M.F. Staff Papers, March 1962.

**** Henri Theil, «On the Theory of Economic Policy», A.E.R., May 1956 και *Economic Forecasts and Policy*, North - Holland, Amsterdam, 1961.

κύριον ὄργανον ἐπιτεύξεως τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν, κυρίως ὅμως τῆς σταθερότητος τῶν τιμῶν καὶ τῆς ἰσορροπίας εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν. Ἡ παραδοσιακὴ θεωρία, ὡς θεωρία τῆς ἰσορροπίας, ἀντιμετώπιζε τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, ὡς παροδικὸν φαινόμενον, ὡς παροδικὴν διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας πλήρους ἀπασχολήσεως. Ἡ ἀνεργία πρὸ τοῦ 1936 ἀντιμετωπιζέτο ὡς μία ἄπλη φάσις τῆς οἰκονομικῆς συγκυρίας, τείνουσα νὰ ἐξαλειφθῇ εὐθὺς ὡς ἐδίδετο τὸ ἔναυσμα τῆς ἀναρρωτικῆς πορείας τῆς οἰκονομίας. Ὁ Keynes πρῶτος, κατὰ τρόπον συστηματικὸν καὶ ἀδιαμφισβήτητον, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἰσορροπία τοῦ συστήματος δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς οἰονδηποτε ἐπίπεδον πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀπασχολήσεως. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀνεργία δὲν εἶναι παροδικόν, συγκυριακὸν φαινόμενον, ἀλλὰ μόνιμον καὶ ὀργανικὸν στοιχεῖον τῶν οἰκονομῶν κεφαλαιοκρατικῆς συγκροτήσεως, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἔλλειμματικὴν ἀποτελεσματικὴν συνολικὴν ζήτησιν. Ἡ ἔλλειμματικὴ ζήτησις δέ, ὡς καὶ οἱ τρόποι καλύψεως τοῦ ἀντιπληθωρικοῦ κενοῦ, ἐρμηνεύεται ἐπαρκῶς διὰ τῶν παραμέτρων καὶ σχέσεων τοῦ κεϋνσιανοῦ συστήματος, ὡς ἡ συνάρτησις καταναλώσεως, ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου, ἡ προτίμησις ρευστότητος καὶ ἡ ποσότης χρήματος. Ἡ κοινωνικοποίησις κατὰ κάποιον τρόπον τῆς δαπάνης θὰ ἠδύνατο νὰ προταθῇ διὰ τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐλλείμματος τῆς συνολικῆς ζητήσεως (ἀντιπληθωρικὸν κενόν). Πράγματι, ὁ μέγας Ἕλλησ οἰκονομολόγος, φιλελεύθερος κατὰ τὴν ἰδεολογίαν, ἐθεμελίωσεν οἶονεὶ κοινωνιστικὰς προτάσεις διὰ τῆς προτροπῆς ἀναλήψεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους δαπανῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνεται καὶ ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, λαβοῦσα λειτουργικὸν χαρακτῆρα, ἤρχισε νὰ καταλαμβάνη ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὸ ὄπλοστάσιον τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Ἡ οἰκονομικὴ σκέψις μετὰ τὸ 1940 ἀπέδιδεν ἐξέχουσαν σημασίαν εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, τῆς παραδοσιακῆς νομισματικῆς πολιτικῆς περιελθούσης εἰς δευτέραν τάξιν. Ὡς γνωστόν, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς δεκαετίας τοῦ 1950 ἀνεθερμάνθη καὶ πάλιν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἐπίδρασιν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς, μὲ πρωτοπόρον τὴν Σχολὴν τοῦ Chicago*. Κατ' ἀκολουθίαν ἐδημιουργήθησαν δύο ὁμάδες σκέψεως: οἱ «δημοσιονομισταὶ» (fiscalists) καὶ οἱ «νομισματισταὶ» (monetarists), ἐκάστη τῶν ὁποίων δίδει προβάδισμα εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην πολιτικὴν.

Παρὰ τὴν ὑφισταμένην διαμάχην μεταξὺ δημοσιονομιστῶν καὶ νομισματιστῶν, τὸ γεγονός ἐστὶν ὅτι ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ κατέστη ἓν τῶν σημαντικωτέρων μέσων ἐξασφαλίσεως ἰδίως πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ σταθεροποιήσεως τῆς οἰκονομίας. Ἡ ἀνάδειξις τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς εἰς περίοπτον θέσιν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὀφείλεται εἰς αἷτια συνδεδεμένα τὸσον πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως, ὅσον καὶ τὰς μεταβαλλομένας κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας, ὡς ἡ μὴ ἀποτελεσματικότης τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀνεργίας, ἡ ἐμφάνισις τῶν κεϋνσιανῶν

* Milton Friedman, (Ed.) Studies in the Quantity Theory of Money, University of Chicago, 1956.

ιδεῶν (ἢ τῶν «νέων οικονομικῶν», ὡς ἀπεκλήθησαν), αἱ ὁποῖαι κατέδειξαν τὸ ἀβάσιμον παραδοσιακῶν ιδεῶν, ἢ συνεχῶς ὀγκουμένη δημοσία δαπάνη καὶ φορολογία, ὥστε ὁ δημόσιος τομεὺς εἰς τὸ σύνολον τῆς οἰκονομίας νὰ αὐξάνεται ὀσημέραι.

Ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις καλύπτει εὐρὴ φάσμα κοινωνικοοικονομικῶν σκοπῶν. Ἡ ἀποτελεσματικότης ὅμως ταύτης πρὸς ἐπίτευξιν οἰκονομικῶν στόχων ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς συμπληρωματικῆς καὶ συνεργατικῆς δράσεως ἐτέρων μέσων οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ὡς ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ, ἢ πολιτικὴ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν κ.ἄ. Ἡ παροῦσα ἀνάλυσις περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιδράσεως τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ πραγματικοῦ εισοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως. Ὡς γνωστόν, τὸ κράτος διαθέτει δύο κύρια μέσα ρυθμιστικῆς καὶ διορθωτικῆς παρεμβάσεως, τὰς δημοσίας δαπάνας (περιλαμβανομένων καὶ τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν) καὶ τοὺς πάσης μορφῆς φόρους. Τὸν κατάλληλον (ἄριστον) χειρισμὸν καὶ ἔλεγχον τούτων πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως διδάσκει ἡ Λειτουργικὴ Δημοσία Οἰκονομική*, ἢ ὁποία προῆλθεν ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Keynes. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου εἶναι ἡ διακρίβωσις τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν ἐναλλακτικῶν μορφῶν τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιπέδου εισοδήματος καὶ παραγωγῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Ἐρωτᾶται : ποίαν δημοσιονομικὴν μεταβλητὴν, ἢ ποῖον συνδυασμὸν τούτων, θὰ πρέπει νὰ ἐπιλέξωμεν διὰ νὰ ἀπομακρύνωμεν ἀνεπιθυμήτους καταστάσεις εἰς τὴν οἰκονομίαν, ὡς ἡ ἀνεργία ἢ ὁ πληθωρισμός ;

Διὰ τοῦ καταλλήλου χειρισμοῦ τῶν μέσων τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως, ἦτοι διὰ τῆς θέσεως τῶν καταλλήλων τιμῶν εἰς τὰς δημοσιονομικὰς μεταβλητὰς καὶ παραμέτρους τῶν ὑποδειγμάτων μας, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὸ ἐπιθυμητὸν ἐπίπεδον εισοδήματος καὶ ἀπασχολήσεως. Τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖ, ὅπως μὴ ὑπάρξη προκατάληψις ἐναντι ὀρισμένων «ἀποκρύφων» ἀρχῶν, ὡς ὁ κατὰ τοὺς κλασσικοὺς καὶ συντηρητικοὺς οικονομολόγους «χρυσοὺς κανὼν» τοῦ ἰσοσκελισμένου προϋπολογισμοῦ. Εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ αὐξήσωμεν, *ceteris paribus*, τὸ ἐθνικὸν εισόδημα καὶ μὲ ἐξισωμένον προϋπολογισμόν, διὰ τῆς ἰσοπόσου αὐξήσεως δαπανῶν καὶ φόρων, ἀλλὰ ὅταν ἀπαιτῆται πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἡ δημιουργία ἔλλειμματικοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν θὰ πρέπει τὸ τοιοῦτον νὰ θεωρῆται «κακόν». Τὸ κύριον μέλημα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀποφυγὴ δημιουργίας ἐκδήλων πληθωριστικῶν πιέσεων καὶ δυσμενοῦς κλίματος διὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν δρᾶσιν. Διὸ καὶ ὀμιλοῦμεν περὶ ἀρίστων συνδυασμῶν καὶ χειρισμῶν. Ἄλλωστε ἡ διὰ τῆς δημοσίας δαπάνης (ἐλλειμματικὸς προϋπολογισμὸς) αὐξήσις τοῦ εισοδήματος, ὀδηγεῖ διὰ τῆς προοδευτικῆς φορολογίας εἰς τὴν δημιουργίαν δημοσίων ἐσόδων. Καὶ ἡ προοδευτικὴ φορολογία ἀποτελεῖ σταθεροποιητικὸν παράγοντα ἐντὸς τοῦ συστήματος. Ἡ ἐλλειμματικότης τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν θὰ κριθῆ δι' ἓν ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ οἰκονομικὴ δραστη-

* Ὁ ὅρος ὀφείλεται εἰς τὸν Ἀμερικανὸν καθηγητὴν *Abba Lerner*. (*The Economics of Control*, New York, 1946, κεφ. 24).

ριότητας εύρσκεται εν ύφέσει, αλλά δια περίοδον ἐτών, ἐντὸς τῆς ὁποίας δύναται ὁ προϋπολογισμὸς νὰ ἐμφανίσῃ πλεόνασμα, ὥστε ἀθροιστικῶς καθ' ὅλην τὴν περίοδον νὰ εἶναι οὗτος ἰσοσκελισμένος.

Τὸ ἔλλειμμα ἢ τὸ πλεόνασμα τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἀποτελεῖ μέσον ἐπηρεασμοῦ τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ ἀποτέλεσμα τῶν μεταβολῶν εἰς τὸ ἐθνικὸν εἰσοδήμα. Οὕτως, αὐξανόμενου τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος, μὲ δεδομένον τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα, αὐξάνουν καὶ αἱ εἰσπράξεις ἐκ φόρων, ἐνῶ μειοῦνται αἱ δαπάναι λόγῳ μὴ ὑπάρξεως τῆς ἀνάγκης διενεργείας ὄρισμένων ἐκ τούτων διὰ τὴν τόνωσιν τῆς οἰκονομίας. Ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν δύο τούτων μεταβλητῶν προκύπτει τὸ πλεόνασμα (ἔλλειμμα) τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, τὸ ὁποῖον τελικῶς θὰ ἠδύνατο, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, νὰ ἀποτελέσῃ συνάρτησιν τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ συνάρτησις αὕτη (budget function) εἰς ὄρισμένον ἐπίπεδον εἰσοδήματος λαμβάνει τιμὴν μηδενικὴν, κάτω τοῦ ἐπιπέδου τούτου λαμβάνει τιμὴν ἀρνητικὴν (ἔλλειμμα) καὶ ἄνω τοῦ ἐπιπέδου τούτου τιμὴν θετικὴν (πλεόνασμα). Ἡ συνάρτησις αὕτη, ἐφ' ὅσον εἶναι σταθερά, ἀποτελεῖ αὐτόματον σταθεροποιητὴν εἰς τὴν οἰκονομίαν. Αἱ πληθωρικαὶ πιέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλοῦνται εἰς ἐπίπεδα πλησιάζοντα τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν, ἀποδυναμώνονται διὰ τῆς κατασταλτικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς συνολικῆς ζητήσεως τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων. Ἐπίσης εἰς περίπτωσιν ἀνεργίας ἢ ὑφέσεως μειοῦνται οἱ φόροι λόγῳ χαμηλοῦ ἐπιπέδου εἰσοδήματος καὶ τοῦτο ἀποδυναμώνει τὴν μειωτικὴν τάσιν τῆς συνολικῆς ζητήσεως. Μὲ δεδομένην λοιπὸν διάρθρωσιν φόρων καὶ δαπανῶν (δημοσιονομικὸν πρόγραμμα), πρᾶγμα ὅπερ σημαίνει τὴν σταθερότητα τῆς συναρτησεως προϋπολογισμοῦ ἢ τὴν κίνησιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς καμπύλης, ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς εἶναι αὐτόνομος σταθεροποιητικὸς παράγων. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ιδιότητος τοῦ αὐτοματισμοῦ, ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ δύναται διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ δημοσιονομικοῦ προγράμματος παρεμβατικῶς νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν ἐπίδρασιν (discretionary measures), πρᾶγμα ὅπερ σημαίνει τὴν παραμετρικὴν μεταβολὴν τῆς καμπύλης ἢ τῆς συναρτήσεως (budget function).

3. Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ εἰς τὰ μακροοικονομικὰ ὑποδείγματα

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ δημοσίου τομέως κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐπιπέδου, ἰσορροπίας τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῶν μεταβολῶν αὐτοῦ ἐξετάζεται εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἀπλῶν κεῦνσιανῶν ὑποδειγμάτων. Ὡς γνωστόν, κρίσιμος παράγων προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως εἶναι τὸ μέγεθος τῆς συνολικῆς ζητήσεως, τμήμα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ δημοσία δαπάνη. Συνεπῶς διὰ τῆς αὐξομειώσεως τῆς δημοσίας δαπάνης δυνάμεθα *ceteris paribus* νὰ ἐπηρεάσωμεν τὸ ἐπίπεδον τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ κατ' ἀναλογίαν τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀπασχολήσεως. Μεταβολὴ εἰς τὴν δαπάνην ἐπιφέρει μέσω τοῦ πολλαπλασιαστοῦ μεταβολὴν εἰς τὸ εἰσοδήμα καὶ τὴν ἀπασχόλησιν*. Ἔστω ὅτι ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις περιλαμ-

* Βλ. σχετ. Σ. Α. Σαραντίδη, Ἐνάυσις Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, κλπ. Πειραιεύς, 1973, Κεφ. 10ον καὶ Α. Λάζαρη, Θεωρία Προσδιορισμοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ Ἀπασχολήσεως, 1967.

βάνει δαπάνας και αυτονόμους φόρους. Το υπόδειγμα προσδιορισμού του εισοδήματος θα ἔχη ὡς κατωτέρω:

$$Y = C + I + G \text{ (εισοδηματική ταυτότης)}$$

$$C = a + c(Y - T) \text{ (συνάρτησις καταναλώσεως)}$$

$$I = \bar{I} \text{ (αὐτόνομοι ἐπενδύσεις)}$$

$$G = \bar{G} \text{ (αὐτόνομος δημοσία δαπάνη)}$$

Τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ εισοδήματος εἶναι:

$$Y = \frac{1}{1-c} (a - cT + I + G)$$

Ἡ αὐξησης τῆς δημοσίας δαπάνης θὰ ἐπιφέρῃ αὐξησην τοῦ εισοδήματος * κατὰ $\Delta Y = \frac{1}{1-c} \Delta G$. Ἰσόποσος ὅμως αὐξησης τῶν φόρων (αὐτονόμων), ὥστε νὰ διατηρηθῇ ὁ προϋπολογισμὸς ἰσοσκελισμένος, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς μὴ ἰσόποσον μείωσιν τοῦ εισοδήματος, ἤτοι $\Delta Y = \frac{1}{1-c} (-c\Delta T)$. Ὅποτε ἐκ τῆς ἰσοπόσου αὐξήσεως δαπανῶν καὶ φόρων, προκύπτει θετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ εισοδήματος. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ πολλαπλασιαστὴς ἰσοῦται πρὸς τὴν μονάδα, ἤτοι

$$\frac{\Delta Y}{\Delta G} + \frac{\Delta Y}{\Delta T} = \frac{1}{1-c} + \frac{-c}{1-c} = 1.$$

Πρόκειται περὶ τοῦ θεωρήματος τοῦ ἰσοσκελισμένου προϋπολογισμοῦ (balanced-budget theorem) ἢ τοῦ μοναδιαίου πολλαπλασιαστοῦ (unit-multiplier theorem) τῶν *Geltling* καὶ *Haavelmo*. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ διευκρινισθῇ ὅτι χαμηλὸν ὕψος προϋπολογισμοῦ ἀσκεῖ μικρὰν ἐπίδρασιν, ὅποτε ἐπιβάλλεται ὅπως ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι ἐλλειμματικὸς, ὥστε ὁ πολλαπλασιαστὴς νὰ εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος. Ἀντιθέτως, ὅταν τὸ μέγεθος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι σημαντικόν, τότε ὁ ἰσοσκελισμένος προϋπολογισμὸς δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἰκανὴν αὐξησην τοῦ εισοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως.

Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν οἱ φόροι εἶναι συνάρτησις τοῦ εισοδήματος, ὁ πολλαπλασιαστὴς μέσω τοῦ ὁποῖου θὰ ἐπηρεασθῇ τὸ εισόδημα καὶ ἡ ἀπασχολήσις θὰ εἶναι $\frac{1}{1-c(1-t)}$, ὅπου $t = \delta$ συντελεστὴς φορολογίας. Ὁ πολλαπλασιαστὴς οὗτος εἶναι μικρότερος τοῦ $\frac{1}{1-c}$. Ἡ προκύπτουσα μεταβολὴ τοῦ εισοδήματος ἐκ

* Ὑποτίθεται ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς ἐπίπεδα πραγματικοῦ εισοδήματος κάτω ἐκείνου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως.

μιάς μεταβολῆς οἰοῦδήποτε αὐτονόμου παράγοντος, τῶν δαπανῶν ἢ τῶν φόρων, θὰ εἶναι:

$$\Delta Y = \frac{1}{1-c(1-t)} \cdot \Delta G, \text{ διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν δαπανῶν.}$$

$$\Delta Y = \frac{1}{1-c(1-t)} \cdot (-c\Delta T), \text{ διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν αὐτονόμων φόρων.}$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἐπεκτατικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως μιᾶς ἀυξήσεως τῆς δημοσίας δαπάνης ἢ μειώσεως τῶν αὐτονόμων φόρων θὰ εἶναι μικρότερα εἰς τὴν περίπτωσιν ὑπάρξεως φορολογίας εἰσοδήματος.

Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὑφίστανται μόνον ἔμμεσοι φόροι, τότε ὁ πολλαπλασιαστὴς τούτων εἶναι: $\frac{1+g}{1+g-c}$, ὅπου g τὸ ποσοστὸν ἐμμέσου φορολογίας ἐφ' ὅλων τῶν τιμῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Ὁ ἀνωτέρω τύπος ἔδυναται νὰ μετασχηματισθῇ εἰς $\frac{1}{1-c\left(1-\frac{g}{1+g}\right)}$, ὁμοιάζων πρὸς τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν

ἀμέσων φόρων. Ἐὰν δὲ $g = t$, τότε ὁ πολλαπλασιαστὴς ἐμμέσων φόρων εἶναι μεγαλύτερος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ἀμέσων φόρων*.

Τὸ ὑπόδειγμα προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπιπέδου καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως μὲ πλήρη τὴν δημοσιονομικὴν δρᾶσιν, ἥτοι μὲ ἀμέσους καὶ ἐμμέσους φόρους, δημοσίας δαπάνας καὶ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς ἔχει ὡς ἑξῆς:

$$Y = \frac{1+g}{1+g-c(1-t)} (a-cT + cT_r + I + G)$$

$$\Delta Y = \frac{1+g}{1+g-c(1-t)} (-c\Delta T, c\Delta T_r, \Delta G)$$

ὅπου Y = πραγματικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα

I = ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις

G = δημοσία δαπάνη

T = αὐτόνομοι φόροι

T_r = μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ δημοσίου

c = ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν

t = ποσοστὸν ἀμέσου φορολογίας

g = ποσοστὸν ἐμμέσου φορολογίας.

* Σ. Α. Σαραντίδη, *op. cit.* σελ. 215.

λύτερον θά εἶναι τὸ αὐξητικὸν ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος ἀποτελέσμα, συμφώνως πρὸς τὸ θεώρημα τοῦ ἐξισωμένου προϋπολογισμοῦ.

Περὶ τὸν νὰ λεχθῆ, βεβαίως, ὅτι οἱ ἀνωτέρω χειρισμοὶ εἶναι ἀποτελεσματικοί, ἐφ' ὅσον δὲν θίγονται αἱ λοιπαὶ σχέσεις, τὰ δεδομένα καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ ὑποδείγματος. Εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον τῶν πολυπλόκων σχέσεων, τὰ ποσοτικά ἀποτελέσματα, ἅτινα προκύπτουν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς μηχανισμῶν καὶ συνταγῶν, δίκην μαθηματικῶν ἀσκήσεων ἢ... ποσολογιῶν, μικρὰν πιθανότητα ἔχουν νὰ ἐμφανισθοῦν... ἀξιοπρεπῶς.

Ἄς ἐπιλέξωμεν τὸν (α) τρόπον διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τοῦ ἐπιπέδου 203,4 εἰς τὸ ἐπίπεδον 250. Διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν αὐξήσιν τοῦ G, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται διὰ νὰ αὐξηθῆ τὸ εἰσόδημα κατὰ (250 - 203,4), λύομεν τὴν ἐξίσωσιν τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ὡς πρὸς ΔG.

$$\Delta Y = \frac{1}{1 - c(1 - t)} (\Delta G)$$

$$46,6 = (1/[1 - 0,75(1 - 0,10)])\Delta G$$

καὶ ΔG = 15,2 (κατὰ προσέγγισιν).

Οὕτω, διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ εἰσόδημα πλήρους ἀπασχολήσεως 250 πρέπει νὰ αὐξηθοῦν αἱ δημόσιαι δαπάναι κατὰ 15,2, ἥτοι νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸ ἐπίπεδον G = 35,2. Εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦτο τοῦ εἰσοδήματος οἱ καθαροὶ φόροι εἶναι 30 (= 10 + 25 - 5). Συνεπῶς ὁ προϋπολογισμὸς ἐμφανίζει ἔλλειμμα 5,2.

Οἱ μηχανισμοὶ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπιπέδου καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ εἰσοδήματος, ὡς προέκυψαν ἐκ τῶν διαδοχικῶν ὑποδειγμάτων, ἀπλῶς ὑποδηλοῦν τάσεις καὶ πιθανὰς κινήσεις τῶν μεταβλητῶν, ἐξ ὧν προκύπτουν πιθανὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸν πραγματικὸν κόσμον. Τοῦτο διότι τὰ ἀνωτέρω ὑποδείγματα ἀποτελοῦν ὑπεραπλουστεύσεις τῆς πραγματικότητος, στηριζόμενα εἰς πλῆθος ὑποθέσεων. Τὸ ἂν τὸ α' ἢ β' δημοσιονομικὸν μέτρον ἢ ἡ ἐν γένει δημοσιονομικὴ δρᾶσις ἐπιφέρῃ τὸ ἐπιθυμητὸν ἀποτέλεσμα, βάσει τῶν ὑπὸ τῶν ὑποδειγμάτων ὑποδεικνυομένων, δὲν δύναται νὰ προλεχθῆ μετὰ βεβαιότητος ἢ ἔστω μετὰ ποσοστῶν βεβαιότητος. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀνωτέρω ἀνάλυσις τοῦ Δημοσίου τομέως εἰς τὸ πλαίσιον τῆς θεωρίας τοῦ εἰσοδήματος ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον γνῶσιν διὰ τὸν ἀσκοῦντα τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑποδεικνύει τὰς κατευθύνσεις δράσεως καὶ τὰ πιθανὰ ἀποτελέσματα ταύτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διαφωτίζει τὸν ἐρευνητὴν περὶ ὠρισμένων ἐσφαλμένως ἐπικρατησασῶν ἰδεῶν ἢ ἀρχῶν μὴ ἐπαρκῶς θεμελιωμένων.

Ἄνωτέρω ἐλέχθη ὅτι, ὅταν ἡ οἰκονομία εὐρίσκεται κάτω τοῦ ἐπιπέδου πλῆρους ἀπασχολήσεως, ἥτοι ὅταν ὑφίσταται ἀντιπληθωρικὸν κενόν, πρέπει νὰ ἐνισχυθῆ ἡ συνολικὴ ἀποτελεσματικὴ ζήτησις. Μὲ σταθερὰν τὴν συνάρτησιν καταναλώσεως, αἱ ἐπενδύσεις καὶ ἡ δημοσία δαπάνη εἶναι αἱ κρίσιμοι πρὸς ἐνίσχυσιν μεταβληταὶ διὰ τὴν ἐπιτεύξιν τοῦ ἐπιθυμητοῦ στόχου. Μὲ δεδομένην ἐπίσης τὴν ἰδιωτικὴν ἐπενδυτικὴν δαπάνην, τὸν ρόλον τῆς πληρώσεως τοῦ ἀντιπληθωρικοῦ

κενοῦ θὰ ἀναλάβῃ ἢ δημοσία δαπάνη. Τοῦτο βεβαίως εἶναι ὀρθόν, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἔχει μειωτικὰ ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων.

Ἡ ἰδιωτική, ἐξ ἄλλου, ἐπενδυτικὴ δαπάνη δύναται νὰ ἐνισχυθῇ διὰ τῆς μειώσεως τοῦ ἐπιτοκίου καὶ/ἢ διὰ τῆς ἀυξήσεως τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπενδύσεων. Τὸ ἐπιτόκιον ἀποτελεῖ τόσον κατὰ τὴν κλασσικὴν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν κεῦνσιανὴν ἄποψιν βασικὸν μοχλὸν κινήσεως τῆς ἐπενδυτικῆς δαπάνης. Ἡ νομισματικὴ δὲ πολιτικὴ εἶναι τὸ κύριον μέσον ἐπηρεασμοῦ τοῦ ἐπιτοκίου. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἀπόψεων ἐγκεῖται εἰς τὸ ἐξῆς: Ἡ κεῦνσιανὴ ἄποψις ὑποστηρίζει ὅτι, ὅταν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι λίαν χαμηλὸν (παγίς ρευστότητος κατὰ τὸν D. Robertson), ἢ νομισματικὴ πολιτικὴ εἶναι μὴ ἀποτελεσματικὴ εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ ἐξάλειψιν τῆς ἀνεργίας. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ μέσον ἐπηρεασμοῦ τῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ. Κατὰ τὸν Keynes τὸ ἐπιτόκιον εἶναι νομισματικὸν φαινόμενον, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς προτιμήσεως ρευστότητος καὶ τῆς προσφορᾶς χρήματος. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς, τὸ ἐπιτόκιον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προσφορᾶς δανειακῶν κεφαλαίων (ἀποταμιεύσεις + τραπεζικὸν χρῆμα) καὶ τῆς ζήτησεως τούτων (ζήτησις δι' ἐπενδύσεις). Κατὰ τοὺς «νομισματιστάς», ἢ κανονικὴ προσφορὰ χρήματος δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὴν οἰκονομίαν, ἄνευ πληθωρικῶν ἢ ἀντιπληθωρικῶν κενῶν. Κατὰ τοὺς «δημοσιονομιστάς», τοὺς προελθόντας ἐκ τῆς κεῦνσιανῆς σχολῆς, ἢ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ κρίνεται καταλληλότερον μέσον ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀνωτέρω κενῶν *. Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω δέον νὰ λεχθῇ ὅτι εἰς μίαν οἰκονομίαν μὲ κεῦνσιανοῦ τύπου ἀνεργίαν, ἢ ἐπίδρασις τῆς ἀυξήσεως οἰασδήποτε αὐτονόμου δαπάνης εἶναι ποσοτικῶς καὶ χρονικῶς σημαντικώτερα τῆς ἐπιδράσεως ἢν ἀσκεῖ ἡ ἀύξησις τῆς νομισματικῆς προσφορᾶς. Ἡ ἀύησις παραδείγματος χάριν τῆς δημοσίας δαπάνης ἔχει ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως μὲ μακρὰν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διάρκειαν. Ἡ ἀύησις ἀντιθέτως τῆς νομισματικῆς προσφορᾶς θὰ πρέπει πρωτίστως νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ ἐπιτοκίου καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Συνεπῶς ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀυξήσεως τῆς νομισματικῆς προσφορᾶς ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως εἶναι ἔμμεσος, ἢ ἀποτελεσματικότης δὲ ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν παραγόντων μὴ δυναμένων νὰ ἐκτιμηθοῦν ἐπακριβῶς ἀπὸ τοὺς φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Παρ' ὅλα ταῦτα, οἱ «νομισματισταὶ» ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ σταθερὰ καθ' ὄρισμένον ποσοστὸν κατ' ἔτος ἀύησις τῆς νομισματικῆς προσφορᾶς δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σταθερότητα εἰς τὴν οἰκονομίαν ἄνευ ὑπάρξεως πληθωριστικῶν ἢ ἀντιπληθωριστικῶν καταστάσεων. Ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως πολλαπλασιαστῶν προκύπτόντων ἐκ τῆς ἀνηγμένης μορφῆς μακροοικονομικῶν ὑποδειγμάτων, προκύπτει ὅτι ὁ πολλαπλασιαστὴς τῆς δημοσίας δαπάνης εἶναι συνήθως μεγαλύτερος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῆς νομισματικῆς προσφορᾶς βραχυχρονίως **. Ἄλλ' ὡς

* Εἰς τὴν πρᾶξιν ἔχει πολλάκις ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ ἐπιτόκιον μικρὰν ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐπενδυτικῶν ἀποφάσεων τῶν ἐπιχειρηματιῶν.

** Ἐκ γενομένων ὑπολογισμῶν πολλαπλασιαστῶν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκονομίαν ὑπὸ Ν. Ἀλεξοπούλου, εὑρέθη ὅτι ὁ πολλαπλασιαστὴς δημοσίας δαπάνης ἦτο 1,74, ἐνῶ

παρατηρεί ο M. K. Evans* ή νομισματική πολιτική έχει άσήμαντον επίδρασιν μόνον κατά τὸ πρῶτον ἔτος, διότι ἐνεργεῖ μὲ χρονικὴν ὑστέρησιν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μειώσεως τοῦ προεξοφλητικοῦ ἐπιτοκίου ἢ τῆς μειώσεως τοῦ ἀπαιτούμενου ποσοστοῦ ρευστότητος τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν θέλει γίνεαι ἀντιληπτὸν μετὰ περίπου ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς λήξεως τῶν ἐναλλακτικῶν τούτων μέτρων νομισματικῆς πολιτικῆς. Ἐνταῦθα δέον νὰ παρατηρηθῆ ὅτι ἡ βάσει πολλαπλασιαστῶν ἀνάλυσις (multiplier analysis) γίνεται ἀποδεκτὴ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὑφίστανται ἀξιόπιστοι διαρθρωτικαὶ παράμετροι τῶν μακροῦποδειγμάτων. Ἐὰν τὰ ἐκτιμηθέντα ὑποδείγματα ἔχουν μόνον προγνωστικὴν εὐχέρειαν, τότε δὲν δύναται νὰ τύχη ἐφαρμογῆς ἢ ἀνάλυσις αὕτη.

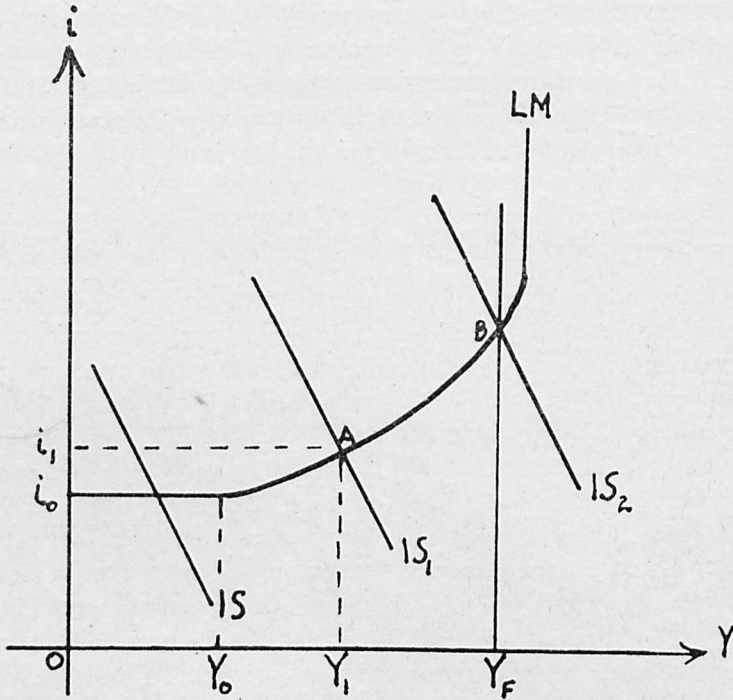
4. Ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιδράσεως τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος ταύτης, ἐν συγκρίσει καὶ πρὸς τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν γνωστῶν καμπύλων IS καὶ LM τῆς ἀναλύσεως τῶν Hicks - Hansen (Σχ. 1). Ὡς γνωστόν, ἡ μὲν καμπύλη IS εἶναι ὁ γεωμετρικὸς τόπος σημείων εἰς τὸ ἐπίπεδον i, Y , ἅτινα δεικνύουν τὴν $ex - ante$ ἰσότητα ἀποταμιεύσεων (S) καὶ ἐπενδύσεων (I) εἰς τὰ διάφορα ἐπίπεδα ἐπιτοκίου (i) καὶ πραγματικοῦ εἰσοδήματος (Y), ἡ δὲ καμπύλη LM εἶναι ὁ γεωμετρικὸς τόπος σημείων, ἅτινα δεικνύουν τὴν ἰσορροπίαν προσφορᾶς (M) καὶ ζήτησεως χρήματος (L) εἰς τὰ διάφορα ἐπίπεδα ἐπιτοκίου καὶ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ τομὴ τῶν δύο καμπύλων δεικνύει τὴν μακροοικονομικὴν ἰσορροπίαν, ἥτοι τὸν ταυτόχρονον προσδιορισμὸν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ ἐπιτοκίου ἰσορροπίας (εἰσοδηματικὴ καὶ νομισματικὴ ἰσορροπία). Τὸ σημεῖον A εἶναι σημεῖον ἰσορροπίας, καθορίζον τὸ ἐπιτόκιον (i_1) καὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ εἰσοδήματος (Y_1). Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο εὐρίσκεται κάτω τοῦ ἐπιπέδου πλήρους ἀπασχολήσεως (Y_F). Πρὸς πλήρωσιν τοῦ ἀντιπληθωρικοῦ κενοῦ ($Y_1 Y_F$), ἥτοι πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιπέδου εἰσοδήματος πλήρους ἀπασχολήσεως, θὰ πρέπει νὰ λάβουν χώραν παραμετρικαὶ μεταβολαὶ τῶν καμπύλων IS καὶ LM. Διὰ μὲν τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς δύναται νὰ ἐπηρεασθῆ ἡ καμπύλη IS, διὰ δὲ τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς

ὁ πολλαπλασιαστὴς τῆς νομισματικῆς προσφορᾶς ἦτο 0,0536 (βάσει τῆς μεθόδου τῆς T.S.L.S.) ἢ 0,1134 (βάσει τῆς μεθόδου O.L.S.) («Ἐν Οἰκονομετρικὸν Ὑπόδειγμα τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας», εἰς ΣΠΟΥΔΑΣ, τόμος KB, τ. 1ον, 1972). Βλ. ἐπίσης E. Balopoulos, Fiscal Policy Models of the British Economy, North - Holland, 1967. P. Pavlopoulos, A Statistical Model for the Greek Economy 1949 - 1969. A. S. Goldberger, Impact Multipliers and Dynamic Properties of the Klein - Goldberger Model, North - Holland, 1959.

* Macroeconomic Activity, Harper, 1969, σελ. 578, ἐπομ. Ὁ Evans παρουσιάζει συγκριτικῶς τοὺς πολλαπλασιαστὰς δημοσιονομικῆς καὶ νομισματικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ GNP, τῶν τιμῶν, τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος, τῆς ἀνεργίας (%) κλπ., ὡς προέκυψαν ἐκ διαφόρων ὑποδειγμάτων, ὡς τῶν Klein - Goldberger, Suits, Morishima - Saito, Wharton EFU, Evans καὶ Brookings.

δύναται να επηρεασθῆ ἡ καμπύλη LM*. Ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ κρίνεται ὡς μὴ ἀποτελεσματικὴ εἰς ἐπίπεδον ἐπιτοκίου i_0 καὶ ἐπίπεδον εἰσοδήματος μέχρι Y_0 , ἤτοι εἰς τὸ ὀριζόντιον τμήμα τῆς καμπύλης LM, λόγω τῆς παγίδος ρευστότητας (κεῦνσιανὴ περίπτωσης). Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ δύναται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν, νὰ δράσῃ ἀποτελεσματικῶς με-

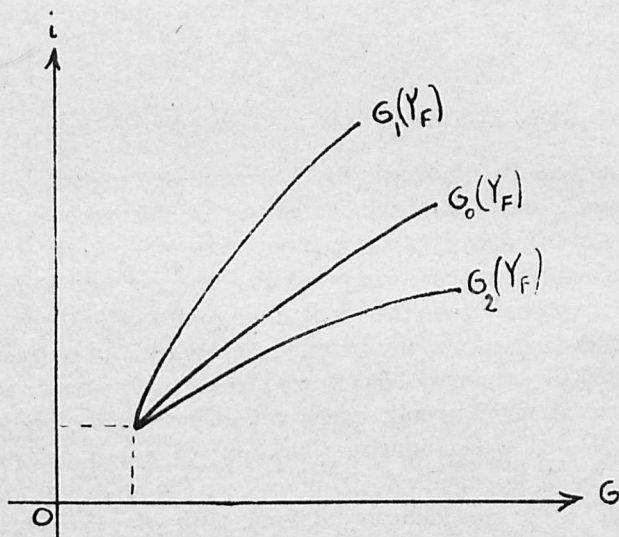
Σχ. 1

τατοπίζουσα τὴν καμπύλην IS πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ αὐξάνουσα οὕτω τὸ εἰσόδημα. Διὰ τὴν ἐπίτευξιν πλήρους ἀπασχολήσεως, ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ θὰ πρέπει νὰ δράσῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ὠθήσῃ τὴν καμπύλην IS_1 ἀπὸ τοῦ σημείου A εἰς τὴν θέσιν IS_2 , δημιουργουμένου νέου σημείου ἰσορροπίας B, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς ἐπίπεδον εἰσοδήματος πλήρους ἀπασχολήσεως.

Τὸ πρόβλημα ὅμως τὸ ὁποῖον γεννᾶται εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶναι τὸ κατὰ πόσον ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ δύναται νὰ μετατοπίσῃ τὴν καμπύλην IS εἰς τὸ σημεῖον B, χωρὶς νὰ μεταβληθοῦν ἀντιρρόπως ἕτεροι μεταβληταὶ τοῦ συστήματος. Πράγματι τὸ σημεῖον B ἀντιστοιχεῖ εἰς ὑψηλὸν ἐπιτόκιο, ὅπερ σημαίνει ὅτι θὰ ἀσκηθῆ μειωτικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ πρὸς ἐπένδυσιν κινήτρου τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Ἡ πιθανολογούμενη μείωσις τῶν ἐπενδύσεων θὰ ὀδηγή-

* Βλ. καὶ G. K. S h a w, An Introduction to the Theory of Macroeconomic Policy, Martin Robertson, 1971, Κεφ. VI.

δυνατότητα τῆς ἀναπληρώσεως τῆς συνολικῆς ζητήσεως ὑπὸ τῆς δημοσίας δαπάνης χωρὶς ἀρνητικὰς ἀναδραστικὰς ἐπιπτώσεις. Κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν πλήρη ἀπασχόλησιν διὰ διαφόρων συνδυασμῶν ἐπιτοκίων καὶ δημοσίας δαπάνης*. Εἰς τὸ Σχ. 2 ἡ καμπύλη $G_0(Y_F)$ εἶναι ὁ γεωμετρικὸς τόπος σημείων, ἅτινα δεικνύουν συνδυασμοὺς ἐπιτοκίων καὶ δημοσίας δαπάνης, ἐξασφαλίζοντας τὸ εἰσοδήμα πλήρους ἀπασχολήσεως. Ἡ θέσις τῆς καμπύλης, πλησιέστερον πρὸς τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον ἄξονα, θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς κενύσιανῆς ἢ κλασσικῆς σκοπιᾶς θεωρήσεως τῆς σχέσεως. Οὕτως ἡ καμπύλη G_1 ἀντιπροσωπεύει τὴν κενύσιανὴν θεώρησιν τῆς σχέσεως, εὐρισκομένη πλησιέστερον πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ἐπιτοκίου, πρᾶγμα ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀυξήσεις τοῦ ἐπιτοκίου ὀρισμένου μεγέθους δύνανται νὰ ἀντισταθμισθοῦν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ εἰσοδήματος, δι' ἀυξήσεων τῆς δημοσίας δαπάνης μικροτέρου μεγέθους. Ἡ καμπύλη G_2 ἀντιπροσωπεύει τὴν νομισματικὴν (κλασσικὴν) θεώρησιν, εὐρισκομένη πλησιέστερον πρὸς τὸν ἄξονα τῆς δημοσίας δαπάνης, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀυξήσεις τοῦ ἐπιτοκίου ὀρισμένου μεγέθους δύνανται

Σχ. 2

νὰ ἀντισταθμισθοῦν δι' ἀυξήσεων τῆς δημοσίας δαπάνης μεγαλυτέρου ὅμως μεγέθους.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ καμπύλη G ἐκκινεῖ ἐξ ὀρισμένου ὕψους ἐπιτοκίου καὶ δαπάνης καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν ἄξόνων. Τοῦτο διότι τὸ ἐπιτόκιον δὲν δύναται νὰ μειωθῇ κάτω ὀρισμένου ὕψους (βραχώδης πυθμὴν, παγίς ρευστότητος)

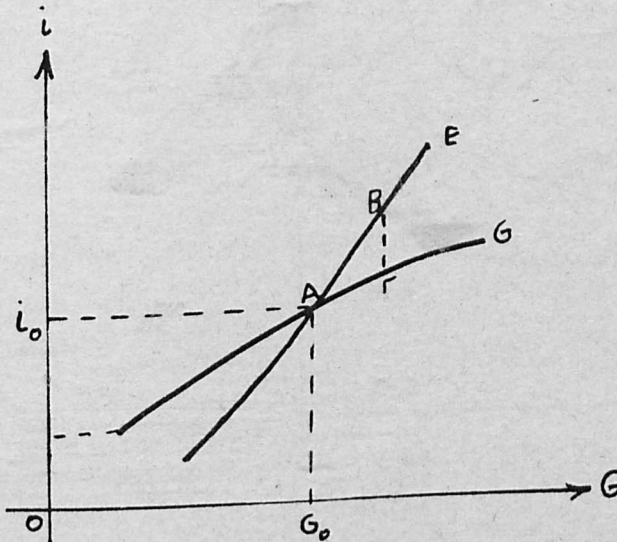
* Βλ. σχετικῶς John S. Henderson, *National Income: Statics and Dynamics*, Harper, New York, 1961, Κεφ. 7.

και εν ποσόν δημοσίας δαπάνης υφίσταται εις πᾶσαν φάσιν τῆς οικονομικῆς συγκυρίας.

6. Δημοσιονομικὴ πολιτικὴ και ἐξωτερικὴ ἰσορροπία

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ὑψηλὰ ἐπιτόκια συνεπάγονται χαμηλὰ ἐπίπεδα οικονομικῆς δραστηριότητος και συνεπῶς ἀνάγκην δι' ἠϋξημένας δημοσίας δαπάνας. Ἡ ἐπεκτατικὴ ἐπίδρασις τῆς ἀϋξήσεως τῆς δημοσίας δαπάνης ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος και τῆς ἀπασχολήσεως χειροτερεῦει συνήθως τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῆς χώρας. Ἡ προσπάθεια συνεπῶς ἐπιτεύξεως πλήρους ἀπασχολήσεως δημιουργεῖ πρόβλημα ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀϋξισις τοῦ ἐπιτοκίου (νομισματικὴ πολιτικὴ) διευκολύνει τὴν εἰσροὴν κεφαλαίων εἰς τὴν χώραν, ἀντισταθμίζουσα τὴν δυσμενῆ ἐπίδρασιν τῆς ἐπεκτατικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

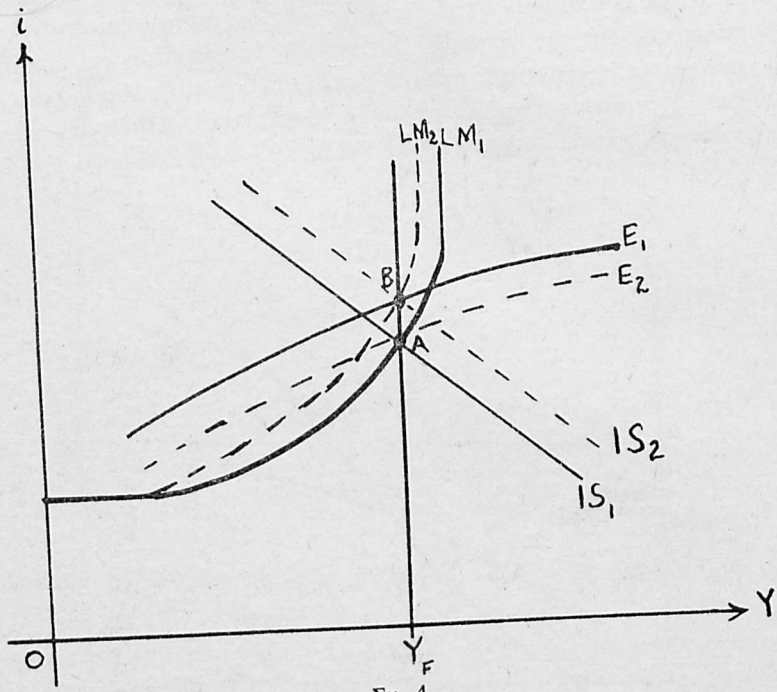
Ἐπιδιώξις τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ταυτόχρονος ἐπίτευξις ἐσωτερικῆς και ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας. Τοῦτο ἀποτελεῖ προσφιλὲς θέμα τῆς θεωρίας τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς και ἐν προκειμένῳ γνωστὸν εἶναι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Mundell*, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποδεικνύεται ὅτι, ἡ χρησιμοποίησις τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας και ἡ χρησιμοποίησις τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς πρὸς ἐπίτευξιν ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας ἐξασφαλίζει συνθήκας εὐσταθείας τῆς ταυτοχρόνου ἰσορροπίας. Ἡμεῖς θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν θετικῆς κλίσεως καμπύλην G τοῦ Σχ. 2 διὰ νὰ δεῖξωμεν τὴν πλήρη ἀπα-

Σχ. 3

* Ibid. Βλ. και Marina von Neumann Whitman, Policies for Internal and External Balance. Princeton University, 1970, σελ. 1 - 13.

σχόλησιν εἰς ὅλους τοὺς συνδυασμοὺς ἐπιτοκίων καὶ δημοσίας δαπάνης, ἀφ' ἑνός, καὶ τὴν καμπύλην E διὰ νὰ δείξωμεν τὴν ἐξωτερικὴν ἰσορροπίαν (ἰσοζυγίου πληρωμῶν) εἰς τὰ διάφορα ἐπίπεδα ἐπιτοκίου καὶ δημοσίας δαπάνης (βλέπε Σχ. 3). Ἡ κλίσις τῆς καμπύλης E δέον νὰ εἶναι μεγαλύτερα ἐκείνης τῆς G , πρᾶγμα ὅπερ ὑποδηλοῖ ὅτι διὰ νὰ διατηρῆται ἐξωτερικὴ ἰσορροπία εἰς τὰ διάφορα ἐπίπεδα ἐπιτοκίου καὶ δημοσίας δαπάνης, πρέπει αἱ ἀξήσεις τοῦ πρώτου νὰ εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἀντισταθμίζουν τὰς δυσμενεῖς ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου ἐπιπτώσεις τῶν ἀξήσεων τῆς δευτέρας. Ὁ συνδυασμὸς ἐπιτοκίου καὶ δημοσίας δαπάνης, ὅστις προκύπτει ἐκ τῆς τομῆς (σημεῖον A) τῶν δύο καμπύλων καὶ ὁ ὁποῖος ἐξασφαλίζει τὴν ἰσορροπίαν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν εἶναι ὁ συνδυασμὸς $i_0 G_0$. Ὁ συνδυασμὸς τοῦ σημείου B ἐξασφαλίζει ἐξωτερικὴν ἰσορροπίαν, ἀλλ' ἀπεμπολεῖ τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν. Ὁ συνδυασμὸς πάλιν τοῦ σημείου Γ ἐξασφαλίζει πλήρη ἀπασχόλησιν, ἀλλ' ἀπεμπολεῖ τὴν ἐξωτερικὴν ἰσορροπίαν. Ἡ τελευταία αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλισθῇ διὰ τῆς ἀξήσεως τοῦ ἐπιτοκίου (νομισματικὴ πολιτικὴ), πρᾶγμα ὅπερ ἀπαιτεῖ τὴν μετάβασιν εἰς τὸ σημεῖον B καὶ ἀπομάκρυνσιν πάλιν ἐκ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Συνεπῶς ταυτόχρονος ἐπίτευξις πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας ἐπι-

Σχ. 4

τυγχάνεται μόνον εἰς τὸ σημεῖον A , τὸ ὁποῖον συνεπάγεται δημοσίαν δαπάνην G_0 ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ἐπιτόκιον i_0 .
 Ἐλέγθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἐπίτευξις τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως δὲν ἐξα-

σφαλίζει όπωςδήποτε την ίσορροπίαν του ίσοζυγίου πληρωμών. Τουναντίον μάλιστα δημιουργεί προβλήματα. Δυνάμεθα να χρησιμοποιήσωμεν τὸ γνωστὸν διάγραμμα τοῦ Σχ. 1 διὰ νὰ δείξωμεν ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ίσορροπίας ίσοζυγίου πληρωμῶν ἀκολουθητέοι εἶναι δύο τρόποι : (α) Ἐπεκτατικὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ καὶ συστατικὴ νομισματικὴ πολιτικὴ καὶ (β) πολιτικὴ ὑποτιμήσεως ὑπὸ συναλλαγματικὸν καθεστῶς σταθερῶν ίσοτιμῶν. Εἰς τὸ Σχ. 4 ἔχομεν ἀρχικῶς ίσορροπίαν πλήρους ἀπασχολήσεως (Y_F) εἰς τὸ σημεῖον Α διὰ τῆς τομῆς τῶν καμπύλων IS_1 καὶ LM_1 . Ἐὰς εἰσαγάγωμεν εἰς τὸ διάγραμμα τὴν συνάρτησιν τοῦ ίσοζυγίου πληρωμῶν ἀντιπροσωπευομένην ὑπὸ τῆς καμπύλης E_1 . Κατ' ἀκολουθίαν τούτου, διαπιστοῦται ὅτι ἐν πλήρη ἀπασχολήσει ὑφίσταται ἔλλειμμα ίσοζυγίου πληρωμῶν κατὰ ΑΒ. Διὰ τῆς μετατοπίσεως τῆς καμπύλης IS πρὸς τὰ ἄνω δεξιὰ (ἐπεκτατικὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ) καὶ τῆς μετατοπίσεως τῆς καμπύλης LM πρὸς τὰ ἀριστερὰ (συστατικὴ νομισματικὴ πολιτικὴ) σχηματίζεται νέα ίσορροπία (σημεῖον Β) εἰς ὑψηλότερον ἐπιτόκιον καὶ μὲ ίσορροπίαν ίσοζυγίου πληρωμῶν. Θὰ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ σχηματισθῆ ταυτόχρονος πῖαν ίσοζυγίου πληρωμῶν. Θὰ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ σχηματισθῆ ταυτόχρονος πῖαν ίσορροπία διὰ μετατοπίσεως τῆς καμπύλης E πρὸς τὰ κάτω, εἰς τὸ σημεῖον Α, διὰ τῆς χρησιμοποιοήσεως τῆς συναλλαγματικῆς πολιτικῆς (πολιτικὴ ὑποτιμήσεως) *.

* Alan Peacock and G.K. Shaw, *The Economic Theory of Fiscal Policy*, University of York, 1971, σελ. 55.